

Knih jako obraz arteterapie

V rámci české psychoterapie vyšla ojedinělá knížka – *Arteterapie* Magdaleny Westman Kocábové. Charakteristika „ojedinělá“ je zde zvolena zcela záměrně, protože druhý takový titul v českém odborném zázemí nenajdeme, myslí si profesor Zbyněk Vybíral.

Knih svědčí o vítězství odvahy a tvořivosti. A jistě i o překonání pochyb a vyniknutí jistého – oprávněného – sebevědomí nebo svéhlavosti. Vydalo ji nakladatelství Universum, je opatřena „upřesňujícím“ podtitulem *Od individuální zkušenosti ke kolektivním souvislostem a sepsala a sestavila ji zapálená (nadšená) arteterapeutka*. Více než polovinu prostoru knihy, která má 230 stran, zabírají reprodukce arteterapeutických výsledků: kreseb, obrazů, obrázků, společných „výtvorů“. Slovo výtvor opatřuji uvozovkami: hezky odkazuje na „vytvořit“, „vytvořené“, přesto mi přijde... pichlavé a tvrdé; což jde proti étosu posuzované knížky. Magdalena Westman Kocábová se k arteterapii dostala až po padesátce. A jak sama píše, k projektivně interpretační podobě arteterapie se doposud nedostala skoro vůbec. Byla vedena k interpretacím v rámci svého pozdního vzdělávání na Jihočeské univerzitě, ale – stručně řečeno – proti takovému využití arteterapie se vzbouřila a raději vzdělávání nedokončila, než aby se „upsala“ nějakému závazku interpretovat, hledat projekce, patologie apod. Její tvoření s klienty, nebo – jak systematicky zdůrazňuje – jejich SPOLUpráce byla a zůstává „kolaborací“ – zmíním se o tom ještě později. K (ne)interpretování se vyjadřuje například komentářem na straně 132. Neinterpretuje dílo nebo dílko, interpretuje spíš člověka. Lidsky. Hledá něco, co nazývá psychologickou esencí obrazu (viz například strana 117).

Osobní rovina jako velká přednost

To, co je v knize evidentně odvážné, netradiční až „vzbuřené“, je osobní příběh cesty, po které Magdalena Westman Kocábová došla až k arteterapeutickému mentálnímu „my“ z podtitulu. V první části textu projdeme jejími zmínkami o individuálních zkušenostech, tedy kupříkladu poznámkami o prvním manželství (k posílení autorčina sebevědomí dvakrát nepřispělo), o rozvodu, o druhém manželství s Jihoafričanem Randolphem; autorka se obrací k mamě, psycholožce Darje Kocábové, vystihuje vklad svého otce, knihou se mihne dcera Dominika (se svým názorem na matku). Ti, kdo se do autorky obtiskli něčím pozitivním, mají svá jména, na rozdíl od těch, kdo jí dali zakusit až traumatické prožitky v Ateliéru arteterapie na Jihočeské univerzitě, kde se Magdalena arteterapii učila – a nakonec se především naučila

tomu, jak ji dělat nechce. Necitlivý vedoucí ateliéru zůstal skryt pod označením XX, podobně jako je jedna doktorka nazvána pouze XY. Autorka knížky je ve svých soudech velmi tvrdá a otevřená, ale nikoho nedehonestuje. Publikuje své zkušenosti a názory, na což má plné právo. Svému vzdělávání a obecně řečeno dospělému formování věnuje více než čtvrtinu knihy („Sen o studiu na vysoké škole“, strany 45–106). Celkově jsme „v půlce“ a četli jsme zatím hlavně o autorce.

Ano, je to neobvyklé. Proč se vlastně začíst do osobního příběhu plného pochybností, odhodlání, komentářů jiných lidí a jiných přístupů k arteterapii? Dalo by se říct: pro čtenářskou konfrontaci. Osobní část knihy M. Westman totiž není ani samoúčelná, ani nepatřičná. Každého čtenáře vyzývá k reflexi sebe sama. Jak moc jsem odhodlán a jak jsem připraven pro „pomáhání druhým“? Jaké mám ambice a jak je prosazuji? Co je na mé cestě k profesi tak osobní, že to může být nikoli výhodou, ale zátěží? Četl jsem první polovinu knihy s velkým zájmem, snad i s pochopením, přitakal jsem a přenášela se na mě svéhlavost, zranění, „hádavost se životem“, láska ke svobodě, k dobru, k nedogmaticnosti – přenášelo se na mě to, jak svébytně, jinak než ostatní, dozrávala autorka k arteterapeutické práci – a šířeji i k psychoterapeutickému působení. A pak vás to napadne: součástí identity každého terapeuta je – často velmi složitá a ne vždy dobře přehledná – cesta, jež je hodně osobní. A nemyslím jen na motivace či zdroje potřeby pomáhat nebo také potřeby projevit se tvorbou (uměním), ale myslím i na jiné osobní rozměry: jako kdyby se proměnlivá a rozvíjející se identita terapeuta stávala součástí jeho profese. On sám je onou terapií pro druhé. Ona sama... A to přesto, že on/ona potřebovali třeba i vlastní terapii, vzpomeňme na Junga, na Rollo Maye... Proto vlastně první polovina knihy Magdaleny Westman Kocábové mapuje to, odkud arteterapeutka vychází, toho, proč pracuje a spolupracuje tak, jak to dělá.

Můj „verdikt“ vyneseny nad první polovinou knížky je, že osobní rozměr knihy *Arteterapie* je velkou předností a nepominutelným magnetem pro každého čtenáře. Zůstane ve vás dojem, jako kdybyste si s autorkou povídali a jako by vám v dialogu něco plamenně vysvětlovala.

Důležitost spolupráce

Druhá část *Arteterapie*, respektive čtvrtá část knihy nazvaná „Hra na arteterapii“, je už věnována arteterapeutické spolupráci, zejména s mentálně handicapovanými klienty Stébla – s autorkou zpočátku začalo malovat osm z dvaceti klientů –, či s klienty dobříšského komunitního centra. Tato část knihy se soustředí také na arteterapeutickou spolupráci na workshopech pořádaných například Pražskou vysokou školou psychosociálních studií. Autorka dospěla k výuce, k výstavám...

Pro každého, kdo by se pro arteterapii chtěl nechat získat nebo se jí chtěl inspirovat, bude druhá polovina knihy velmi atraktivní. Magdalena Westman Kocábová postupně představuje své metody, z nichž některým říká hry: metodu smejeváku; práci se skvrnou; počítačové do-
upravování (terapeutka doupraví kresby své klientky); zmiňuje také, že naopak klientka vytvořila obrázek ze skici arteterapeutky; představuje obtisky – a pak zejména metodu/hru triangl. Metody její spolupráce, často na takzvaných polotovarech, dokumentuje okolo osmdesáti reprodukcí. Komentáře k arteterapeutickým dílům a výsledkům terapeutické spolupráce jsou často velmi originální, kupříkladu: „Věrka si čárala na papír a usnula u toho.“ Magdalena Westman Kocábová se nijak nesePARovala od tvorby svých klientů nebo studentů. V knize najdeme reprodukce obrazů, které metodou triangl vytvořila ve čtveřici se svou mámou, bratrem a druhou terapeutkou. I toto je důkaz trendu „kolaborace“ v soudobé psychoterapii – termín jsem již zmínil výše. Trendu, který do psychoterapeutické práce vnesl posílené prvky spolupráce, spolutvorby, prvky společného měnění významů, a tedy umnění váhy terapeutovy (domnělé) pozice experta.

Je třeba také zdůraznit, kolik práce a spolutvorby za knihou stojí. Jen s „autistkou“ Zuzanou vytvořila Magdalena Westman Kocábová na sto obrazů. Kniha se opírá i o vzdělanost, sečtělou, autorka cituje a odkazuje (řeklo by se přiměřeně) na Freuda nebo třeba Duchampa, Boudníka či staré egyptské zobrazování. Ale na to, co vše kniha nabízí, ať si již čtenář udělá názor sám. Umění je zprávou o stavu duše a vnímaného světa – v případě klientů a pacientů často velmi výrazně. Knížka *Arteterapie* je mimo jiné zprávou o stavu duše a stavu vnímaného světa jedné pomáhající a lidsky spolupracující terapeutky. Svým způsobem je dokladem něčeho, co je – řekl bych – životní arteterapií. To, že takováto arteterapie nezůstala obrácena jen ke své tvůrkyni, nebyla a není *jen pro ni*, ale je to terapie otevřená pro druhé, zvoucí, reflektující se a pravdivá, je nedoceníitelné. Je toho hodně, co nám autorka knížky dala.

Zbyněk Vybíral